

ΖΩΗ ΡΩΠΑΪΤΟΥ

Λαϊκοί άνθρωποι ως φορείς πολιτισμού: η περίπτωση του Γιώργου Σαντοριναίου

ΠΕΡΙΛΗΨΗ: Η ιστορία της ζωής του Γιώργου Σαντοριναίου ο οποίος εξέλιξε την τέχνη του κουρέα και μέσα από αυτήν εξελίχθηκε και ο ίδιος ως κουρέας-κομμωτής ανδρών, με βραβεία σε πανελλήνιους και διεθνείς διαγωνισμούς, και η συνδικαλιστική του δράση σε όλες βαθμίδες της Ανώτατης Ομοσπονδίας του κλάδου των κουρέων-κομμωτών αποτελεί παράδειγμα μελέτης της εξέλιξης ενός παραδοσιακού επαγγέλματος στο μεταπολεμικό αστικό πλαίσιο.

Λέξεις κλειδιά: αστική λαογραφία, επαγγέλματα, κουρέας, κομμωτής

Τον γνώρισα το 2012. Το όνομά του αναφέρεται στο βιβλίο μου *Τα Μπαρμπέ-ρικά*, που εκδόθηκε εκείνη τη χρονιά, από τις εκδόσεις Φιλιππότη. Είναι ένας λαϊκός άνθρωπος, που δεν έχασε την αυθεντικότητά του, που αξιοποίησε τα έμφυτα χαρίσματά του και δεν λύγισε από τις αντιξοότητες της ζωής. Αισθάνομαι πολύ τυχερή που τον γνώρισα. Τα χρόνια αυτά που διανύουμε, της οικονομικής κρίσης και γενικότερα της κρίσης σε όλους τους τομείς της ζωής, η ζωή του, που είναι όλη μία προσφορά στον λαϊκό πολιτισμό, νομίζω ότι θα ήταν καλό να γίνει ευρύτερα γνωστή και για έναν επί πλέον λόγο: γιατί είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τη ζωή της πόλης μας, της Αθήνας¹.

Ο Γιώργος Σαντοριναίος εξέλιξε την τέχνη του κουρέα και μέσα από αυτήν εξελίχθηκε και ο ίδιος ως κουρέας-κομμωτής ανδρών, πλέον, με βραβεία σε

1. «Μέσα από τη βιοματική διαδικασία η πόλη αποκτά μνήμη και ταυτότητα. Η προσωπική ιστορία βαδίζει παράλληλα με την ιστορία της πόλης». Βλ. Γ. Βοζίκη «Η εμπειρία της πόλης. Προσωπικές μαρτυρίες εσωτερικής μετανάστευσης». *Λαογραφία* τ. 42 (2010-2012), σ. 1030-1031.

πανελλήνιους και διεθνείς διαγωνισμούς, σε πολλούς από τους οποίους διετέλεσε κριτής των διαγωνιζομένων κουρέων-κομμωτών και πρόεδρος των κριτών. Ακόμη, μέσα από αρχαιρεσίες, πέρασε από όλες τις βαθμίδες της Ανώτατης Ομοσπονδίας του κλάδου: Το 1969 εκλέχτηκε Σύμβουλος από το Σωματείο Υπαλλήλων Κουρέων-Κομμωτών Αθηνών και το 1975 Γενικός Γραμματέας. Επίσης το 1975 εκλέχτηκε Σύμβουλος και από την Καλλιτεχνική Οργάνωση Ανδρικών Κομμώσεων και το 1976 Ταμίας. Το 1979 εκλέχτηκε από το τμήμα Καλλιτεχνίας της Ανωτάτης Συνδικαλιστικής-Καλλιτεχνικής Ομοσπονδίας Καταστηματαρχών Κουρέων-Κομμωτών, Σύμβουλος, και το 1981, Ειδικός Γραμματέας. Το 1981, επίσης, εκλέχτηκε προπονητής της Εθνικής Ομάδας για τον Πανευρωπαϊκό Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων και για το Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων του Παρισιού. Το 1988 διετέλεσε Πρόεδρος του Καλλιτεχνικού Τμήματος του Σωματείου Καταστηματαρχών Κουρέων-Κομμωτών του Νομού Αττικής «Η Αδελφότης»². Τέλος, εργάστηκε στη Σχολή του Πέτρου Αμάραντου³ ως καθηγητής κομμωτικής ανδρών, μετεκπαιδύοντας τους μαθητές της Σχολής στις νέες τεχνικές.

Παράλληλα, ασχολήθηκε με την ποίηση (ποίητική συλλογή *Πετροπόλεμος*, 1975, δική του έκδοση), τη στιχουργική, το καλλιτεχνικό ρεπορτάζ και το ραδιόφωνο⁴. Είναι ζωντανό παράδειγμα της πολυπραγμοσύνης των κουρέων. Επίσης, έχει έντονη την αίσθηση του χιούμορ και ο προφορικός του λόγος διανθίζεται από λογοπαίγνια πάντα εύστοχα και επιτυχημένα. Έχει, ακόμη, έντονη την αίσθηση του ωραίου, στοιχείο που διακρίνει πολλούς κουρείς, παρακινώντας τους να ασχολούνται με τις τέχνες γενικότερα.

Γεννήθηκε λίγο πριν τον πόλεμο στο Μεταξουργείο, σε μια αυλή με πολλά

2. Το Σωματείο Καταστηματαρχών Κουρέων-Κομμωτών Νομού Αττικής «Η Αδελφότης», έχει αύξοντα αριθμό Καταστατικού Πρωτοδικείου -1- και Ιδρύθηκε το 1833, όταν πρωτεύουσα της Ελλάδος ήταν το Ναύπλιο. Με τη μεταφορά της πρωτεύουσας, μεταφέρθηκε και «Η Αδελφότης» στην Αθήνα. Το 1909-1910 αποσπάστηκαν οι τεχνίτες υπάλληλοι από τους καταστηματάρχες κουρείς, ιδρύοντας δικό τους σωματείο. Έτσι η Συντεχνία Κουρέων-Κομμωτών «η Αδελφότης» χωρίστηκε στα δύο: στο Σωματείο Καταστηματαρχών κουρέων-κομμωτών και στο Σωματείο Υπαλλήλων κουρέων-κομμωτών. Περισσότερα βλ. Ζωής Ε. Ρωπαίτου, *Τα Μπαρμπερίκα*, σ. 91-99.

3. Η Σχολή Πέτρου Αμάραντου «Χρυσή Χτένα» ιδρύθηκε το 1938. Ο Πέτρος Αμάραντος ήταν ένας καλλιτέχνης κουρέας με όραμα. Σήμερα συνεχιστής της παράδοσης είναι ο γιος του Διονύσης Αμάραντος που έχει Σχολή Κομμωτικής στο Περιστέρι.

4. Από τις 6-12-1964 έως τις 4-5-1965, ο «Συνεργάτης χωρίς όνομα» (Ν. Νικολαρέας) συνεργαζόταν με τον Γιώργο Σαντοριναίο παρουσιάζοντας στο ραδιόφωνο της YENEΔ την εκπομπή «Τα τραγούδια διηγούνται την ιστορία τους».

δωμάτια. Μεγάλωσε στο Πολύγωνο, στις προσφυγικές παράγκες. Ενώ ο πατέρας του πολεμούσε στο Αλβανικό Μέτωπο, ο παππούς του πέθανε από την πείνα. Σχολείο πήγε στο 28^ο Δημοτικό Σχολείο Πολυγώνου, το οποίο, τότε, στεγαζόταν σε παράγκα. Την έκτη δημοτικού την τελείωσε στο νυκτερινό σχολείο του Φιλολογικού Συλλόγου Παρνασσός⁵ στην οδό Καντακουζηνού, στην πλατεία Κάνιγγος. Υπήρξε, λοιπόν, εργαζόμενος από τα δέκα του χρόνια, όπως τα περισσότερα παιδιά των λαϊκών τάξεων της μεταπολεμικής εποχής. Μέχρι να γίνει κουρέας, πέρασε από πολλές δουλειές: Στην αρχή έσπρωχνε το καροτσάκι του μπάρμπα-Κώστα, του παγοπώλη, στους χωματόδρομους της Κυψέλης, και μαζί του μοίραζε στα σπίτια τον πάγο, τότε που τα σπίτια δεν είχαν ηλεκτρικά ψυγεία, αλλά τις γνωστές, στους μεγαλύτερους από εμάς, παγωνιέρες. Αργότερα, έμαθε να επισκευάζει ξυπνητήρια, στο ρολογάδικο ενός θείου του, στην Ομόνοια. Πέρασε, επίσης, από ένα υπόγειο της Αιόλου, όπου έμαθε να καρφώνει τα πανιά στις «καρέκλες του σκηνοθέτη» και από το εργαστήριο ενός μαραγκού, όπου κάρφωνε τις μεταλλικές γωνίες στα μπαούλα, τα οποία τότε ήταν σε ευρεία χρήση, όχι μόνο στην επαρχία, αλλά και στην Αθήνα από τις λαϊκές τάξεις και εκτελούσαν χρέη αποθηκευτικού χώρου⁶. Η ενασχόλησή του με την τέχνη του κουρέα ξεκίνησε από τη Στοά Πάππου. Στη στοά αυτή υπήρχε ένα

5. Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός. Είναι ο αρχαιότερος πολιτιστικός σύλλογος της Αθήνας. Ιδρύθηκε το 1865 από τα παιδιά του νομισματολόγου Παύλου Λάμπρου, με σκοπό την πνευματική, κοινωνική και ηθική βελτίωση του λαού. Επτά χρόνια από την ίδρυσή του δημιουργήθηκε Νυκτερινή Σχολή (Θεμιστοκλέους και Καντακουζηνού 2) για άπορα παιδιά. Η Σχολή εξακολουθεί να λειτουργεί χωρίς να έχει αλλοιώσει τα ιδεώδη και τις βασικές αξίες, τις οποίες οραματίστηκαν οι ιδρυτές της και προσφέρει παιδεία σε ομογενείς και αλλοδαπούς μαθητές από τις πέντε ηπείρους που διαβιούν στην Ελλάδα και επιθυμούν να μετέχουν της ελληνικής παιδείας. Η Σχολή περιλαμβάνει Δημοτικό Σχολείο, Τμήμα Ξένων Γλωσσών, Τμήμα Πληροφορικής και Μουσικό. Διοικείται από Κοσμητεία, η οποία μεριμνά για την εύρυθμη λειτουργία και αποτελείται από τον Έφορο, τον Γραμματέα και τους Κοσμήτορες («Καθημερινή» 18.11.2007).

6. Στη συγκεκριμένη περίπτωση ο μαραγκός είχε πελάτη τη Σχολή Ευελπίδων, η οποία από εκεί προμηθευόταν τα μπαούλα για χρήση των σπουδαστών της.

7. «Αν υπήρξε μια πραγματική ιστορική στοά που χάθηκε και έπαψε να είναι αυτό που ήταν, με την ανοικοδόμησή της, είναι η στοά Πάππου στην οδό Σοφοκλέους, απέναντι από το τέως χρηματιστήριο, με εισόδους, επίσης, από Αιόλου και Ευριπίδου. Ήταν ο ναός του τύπου. Εκεί στεγαζόταν τσιγκογραφεία και τυπογραφεία, όπου τυπώνονταν πολλές εφημερίδες, ημερήσιες και μη, καθώς και περιοδικά. Εκεί “ο Άργος του τύπου” με αποκόμματα από δημοσιεύματα, που έστελνε κάθε πρωί στους συνδρομητές του. Εκεί το αρχείο παλαιών εφημερίδων και διάφορα άλλα, που είχαν άμεση ή έμμεση σχέση με τον τύπο. Η Στοά Πάππου επικοινωνούσε με τη στοά Δημητρακοπούλου στην οδό Αιόλου, όπου βρισκόταν το πρακτορείο εφημερίδων “Σπύρος Τσαγκάρης” απ’ όπου διακινούνταν καθημερινά εφημερίδες,

καφενείο-κουρείο όπου ο κυρ-Βαγγέλης, ο κουρέας, κούρευε και ξύριζε όλους τους εργαζόμενους στην Κεντρική Αγορά της Αθήνας. Βλέποντας ο έφηβος, πια, Γιώργος, πώς ήταν οι άνδρες πριν από το κούρεμα και το ξύρισμα, και πώς ήταν μετά, αποφάσισε να γίνει κουρέας, γιατί ήθελε να βλέπει όμορφους τους ανθρώπους, όπως λέει ο ίδιος. Στη στοά Πάππου εργάστηκε, ως παιδί του κουρείου, ξεσκονίζοντας τους πελάτες και σκουπίζοντας το μαγαζί.

Ως παιδί του κουρείου εργάστηκε, επίσης, στο κουρείο του Τέλη Καρανικολού στην πλατεία Κυψέλης. Στα δέκα οκτώ υπηρέτησε ως εθελοντής στην Αεροπορία και στα είκοσι, ελεύθερος από τις στρατιωτικές του υποχρεώσεις, εργάστηκε ως τεχνίτης πια, στο κουρείο του Πάτσιου στη στοά Νικολούδη, στο κουρείο του Σταύρου Καρούσου στην οδό Σανταρόζα και στο κουρείο του Τάκη Σοϊλεμέζη στην οδό Κοραή. Αργότερα άνοιξε το δικό του κουρείο-κομμωτήριο ανδρών, Ακαδημίας και Μαυρομιχάλη 3. Σήμερα το κουρείο αυτό συνεχίζει τη λειτουργία του υπό την διεύθυνση της μαθήτριάς του Μένης Λυκόκα.

Το χρονικό διάστημα που εργαζόταν στο κουρείο του Πάτσιου στην στοά Νικολούδη⁸ (1958), είχε την τύχη να γνωρίσει και να κουρέψει σημαντικούς ανθρώπους, διότι, εκεί, εκείνη την εποχή, υπήρχαν δύο σημαντικοί χώροι για τον πολιτισμό. Ο ένας ήταν το στούντιο ηχογραφήσεων του Σήφη και ο άλλος ήταν το πατάρι του Λουμιά στην έξοδο της στοάς, βγαίνοντας στην οδό Σταδίου (Σταδίου 38) όπου συγκεντρώνονταν σημαντικοί καλλιτεχνικοί δημιουργοί. Το στούντιο ηχογραφήσεων του Σήφη, το συναντούσε κανείς στα δεξιά του μπαίνοντας από την Πανεπιστημίου και προχωρώντας για την έξοδο στη Σταδίου. Εκεί υπήρχε υπόγειος χώρος, στον οποίο στεγαζόταν το εν λόγω στούντιο, στο οποίο ηχογραφούσε ο Μάνος Χατζηδάκης με τη Νάνα Μούσχουρη, ο Μανώλης Χιώτης με τη Μαίρη Λίντα, ο Μίμης Πλέσσας με τη Τζένη Βάνου κ.ά. Στην είσοδο του

περιοδικά και βιβλία προς όλη την Ελλάδα. Από τη μικρή της είσοδο που δεν σου γέμιζε το μάτι, για πάνω από τα ¾ του 20ού αιώνα έφευγαν οι εφημερίδες με τα γεγονότα της ημέρας (Αμμανίτης 2012)». Ακόμη παλιότερα, στην αυγή του 20ού αιώνα, εκεί έμενε η Αμαλία Πάππου, φίλη του Καβάφη. Στο πρώτο του ταξίδι στην Ελλάδα, το 1901, την επισκέφθηκε πολλές φορές. «Μπήκα στην οδό Αιόλου και τράβηξα ίσια, ώσπου έφθασα στην οδό Σοφοκλέους, όπου μπήκα και πήγα στον αριθμό 5 στο σπίτι της Αμαλίας Πάππου». (Καβάφης 1998/2002, σ. 50).

8. Στοά Νικολούδη. Βρίσκεται μεταξύ των οδών Ελευθερίου Βενιζέλου (Πανεπιστημίου) στο νούμερο 41 και Σταδίου. Ο σχεδιασμός της στοάς έγινε το 1897 από τον Αλέξανδρο Νικολούδη. Η κατασκευή της ολοκληρώθηκε το 1918. Το 1938 ανακαινίστηκε. Το 1944, αμέσως μόλις πέθανε ο Νικολούδης, ονομάστηκε στοά Νικολούδη, προς τιμήν του. Τελευταία ανακαίνισή της έγινε το 2001. Το 1995 το Υπουργείο Πολιτισμού χαρακτήρισε διατηρητέα όλη τη στοά, γιατί αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα της δουλειάς του αρχιτέκτονα Αλέξανδρου Νικολούδη (Βατόπουλος «Η Καθημερινή», 6.12.2001).

στούντιο υπήρχε ένα τραπέζι-γραφείο με μια καρέκλα. Εκεί ήταν το στέκι του Κώστα Πρετεντέρη⁹, ο οποίος έγραφε, εκτός των άλλων, τα κείμενα για το διαφημιστικό πεντάλεπτο του Δημήτρη Χορν, το οποίο ηχογραφείτο στο στούντιο του Σήφη. Εκεί ηχογραφήθηκαν και κάποια τραγούδια του Γιώργου Σαντοριναίου.

Το χρονικό διάστημα που εργάστηκε ο Γιώργος Σαντοριναίος στο κουρείο του Σταύρου Καρούσου, στην οδό Σανταρόζα, γνωρίστηκε με άλλους σημαντικούς ανθρώπους, αφού εκεί υπήρχε το ιστορικό μεζεδοπωλείο «Αρχοντικόν», όπου σύχναζαν διάφοροι καλλιτέχνες και πολλά βράδια στην παρέα του Στέλιου Καζαντζίδη, τακτικού θαμώνα, ήταν και ο Κώστας Βάρναλης.

Έτσι ο Γιώργος Σαντοριναίος είχε την τύχη να συνανασταφεί με όλα τα στρώματα της αθηναϊκής κοινωνίας και να αποφοιτήσει επιτυχώς από το Πανεπιστήμιο της ζωής, όπως λέει ο ίδιος.

Ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό του Γιώργου Σαντοριναίου είναι ότι αντιλαμβάνεται την αξία των καθημερινών πραγμάτων και καταστάσεων και γνωρίζοντας ότι όλα αλλάζουν, προσπαθεί να κρατήσει ενθυμήματα από κάθε περίοδο της ζωής του. Έτσι έχει κρατήσει αντικείμενα που χρησιμοποιούσαν παλιότεροι κουρείς, όπως παλιές χειροκίνητες μηχανές κουρέματος, χτένες και ψαλίδια, από την εποχή που ήταν της μόδας το μπαρμπερικό κούρεμα που έσβηνε απαλά στον σβέρκο και γινόταν αυστηρά μόνο με τσατσάρα και ψαλίδι.

Έχει κρατήσει παλιά ξυράφια που χρησιμοποιούσαν για το ξύρισμα, καθώς και το «ακόνι», εργαλείο με το οποίο τα ακόνιζαν. Είναι γνωστό, ότι οι κουρείς σε περασμένες δεκαετίες εκτελούσαν επίσης χρέη οδοντιάτρου και πρακτικού γιατρού. Ο Γιώργος Σαντοριναίος έχει κρατήσει το χειροκίνητο μηχανάκι με το οποίο «έκοβαν» τις βεντούζες οι κουρείς, πηγαίνοντας με το βαλιτσάκι τους στα σπίτια των ασθενών, καθώς και τις κούπες που χρησιμοποιούσαν για τις βεντούζες. Όλα αυτά είναι τοποθετημένα ευλαβικά μέσα σε μία βιτρίνα-μουσείο στο σαλόνι του σπιτιού του. Ο Γιώργος Σαντοριναίος ζει μαζί τους την κάθε του μέρα.

Έχει κουρέψει και ξυρίσει τις μεγάλες προσωπικότητες του τόπου μας και έχει ακούσει τα βάσανα και τους καύμους τους. Γιατί όπως γνωρίζουμε, τα παλιά κουρεία ήταν χώροι όπου οι άντρες πήγαιναν όχι μόνο για να κουρευτούν και να ξυριστούν, αλλά και για να ανταλλάξουν απόψεις για την επικαιρότητα και να επικοινωνήσουν όσα τους βασάνιζαν. Ο παλιός κουρέας ήταν και εξομολογητής.

9. Κώστας Πρετεντέρης. Θεατρικός Συγγραφέας και σεναριογράφος, 1926-1978. Επίσης, χρονογράφος σε εφημερίδες: «Βραδυνή», «Αθηναϊκή», «Καθημερινή» και τα δύο τελευταία χρόνια της ζωής του στην «Ελευθεροτυπία». Δημιούργησε ραδιοφωνικές επιτυχίες («Το ημερολόγιο ενός θυρωρού», «Τα καθημερινά του καθημερινού») και επιτυχείς τηλεοπτικές σειρές («Η γειτονιά μας»). Πατέρας του δημοσιογράφου Γιάννη Πρετεντέρη.

Κάποια μέρα ενώ κούρευε τον Κώστα Πρετεντέρη στο κουρείο του Πάτσου, στη στοά Νικολούδη, του είπε ότι έγραφε στίχους. Εκείνος, του ζήτησε να ακούσει δειγματοληπτικά μερικούς από αυτούς. Όταν τους άκουσε, του είπε: «Να βρεις ένα συνθέτη και να τους κάνεις τραγούδια». Αρχές καλοκαιριού ειπώθηκαν αυτά, κατά τη διάρκεια ενός κουρέματος και στο τέλος του ίδιου χρόνου (1958), ο Γιώργος Σαντοριναίος είχε ηχογραφήσει το πρώτο του τραγούδι, με συνθέτη τον Τάκη Μωράκη. Στη συνέχεια ήρθαν πολλές δεκάδες τραγούδια, ώστε ο Γιώργος Σαντοριναίος να υπάρχει ως στιχουργός πολλών τραγουδιών στην ιστορία της δισκογραφίας του ελαφρού και του λαϊκού τραγουδιού. Τα τραγούδια του ακούγονταν από τους ραδιοφωνικούς σταθμούς ΕΙΡ και YENEΔ για δεκαετίες και παίζονταν στα τζουκ-μποξ της εποχής.

Είναι ένα από τα ιδρυτικά μέλη της Ένωσης Μουσικοσυνθετών Στιχουργών Ελλάδος (Ε.Μ.Σ.Ε) με αριθμό μητρώου 24 και επίσης είναι μέλος της Εταιρείας Πνευματικής Ιδιοκτησίας (Α.Ε.Π.Ι.).

Σήμερα απολαμβάνει τη ζωή μαζί με την γυναίκα του, την αγαπημένη του Φρόσω, τις δύο κόρες του, τους γομπρούς και τα εγγόνια του.

Η εξέλιξη του Γιώργου Σαντοριναίου ως κομμωτοῦ ἀνδρῶν

1964: Πτυχίο από τη Σχολή Μετεκπαίδευσης Κουρέων του Υπουργείου Εργασίας.

1966: Α΄ βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων και αποστολή του στο Μιλάνο ως μέλους της Εθνικής Ομάδας και συμμετοχή του (πάντα ως μέλους της εθνικής Ομάδας) στον Παγκόσμιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων του Μιλάνου.

1967: Β΄ βραβείο στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

1968: Αποστολή του στη Βιέννη ως μέλους της Εθνικής Ομάδας και συμμετοχή του στον Παγκόσμιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

1970-1971: Ανακηρύσσεται κριτής κατ' επιλογήν από την Καλλιτεχνική Οργάνωση Ανδρικών Κομμώσεων και είναι κριτής των διαγωνιζομένων στους Πανελλήνιους Διαγωνισμούς Ανδρικών Κομμώσεων των ετών 1970 και 1971.

1975: Κριτής των διαγωνιζομένων στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων και συμμετοχή του ως μέλους της Εθνικής Ομάδας στον Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων που έγινε στο Βελιγράδι.

1976: Συμμετοχή του ως μέλους της Εθνικής Ομάδας στον Ευρωπαϊκό διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων που έγινε στο Παρίσι.

1977: Κριτής των διαγωνιζομένων στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων και Πρόεδρος των Κριτών στο Α΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ.

–Πρώτη φορά κριτής σε διεθνή συνάντηση: «Διεθνές Τρόπαιο», που διενεργήθηκε στο Παρίσι.

–Συμμετοχή του ως μέλους της Εθνικής Ομάδας στον Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό που διενεργήθηκε στη Βιέννη.

1978: Τιμητική διάκριση από την Καλλιτεχνική Ένωση Κομμωτών Ελλάδος στην επίδειξη ανδρικών κομμώσεων εκείνης της χρονιάς.

–Κριτής των διαγωνιζομένων στο Β΄ Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων.

1979: Κριτής των διαγωνιζομένων στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

–Πρόεδρος των Κριτών στον Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων που διενεργήθηκε στην Αθήνα.

–Κριτής στη διοργάνωση «Τρόπαιο της Αθήνας».

1980: Κριτής στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων.

–Κριτής στο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων Θεσσαλονίκης.

–Πρόεδρος των Κριτών στον Παγκόσμιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων που διενεργήθηκε στο Ρότερνταμ.

1981: Μέλος της Επιτροπής των Κριτών στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

–Πρόεδρος των κριτών στον Ευρωπαϊκό Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων που διενεργήθηκε στις Βρυξέλλες.

–Υπεύθυνος της Οργανωτικής Επιτροπής στο Φεστιβάλ Ανδρικής Κομμωτικής του Παρισιού.

–1982: Κριτής στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων.

1983, 1986 και 1988: Πρόεδρος της Επιτροπής των Σοφών στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

1987: Πρόεδρος της Επιτροπής των Σοφών στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Κομμώσεων.

1990: Δίπλωμα Ομοσπονδιακού Κριτή από την Ανωτάτη Συνδικαλιστική Καλλιτεχνική Ομοσπονδία Καταστηματαρχών Κουρέων-Κομμωτών Ελλάδος (Α.Σ.Κ.Ο.Κ.Ε.)

–Κριτής στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

1991 και 1993: Πρόεδρος της Επιτροπής των Σοφών στον Πανελλήνιο Διαγωνισμό Ανδρικών Κομμώσεων.

1992: Πρόεδρος της Επιτροπής των Σοφών στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων.

1996: Κριτής των διαγωνιζομένων στο Πανελλήνιο Φεστιβάλ Ανδρικών Κομμώσεων.

Ο Γιώργος Σαντοριναίος ως στιχουργός

1958: Δίσκος 78 στροφών τίτλος τραγουδιού: *Έφυγε η αγάπη μου*. Συνθέτης ο Τάκης Μωράκης, ερμηνεύτρια η Μ. Χατζοπούλου.

1960: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού: *Κουνελάκι-κουνελάκι*. Συνθέτης ο Γ. Μυρογιάννης, ερμηνεία Ζ. Κυριαζοπούλου και ΤΡΙΟ ΑΤΕΝΕ.

1960: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος: *Στο απέναντι μπαλκόνι*. Συνθέτης ο Κώστας Πρέντας, ερμηνεύτρια η Λένα Γιάννα.

1961: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά, τίτλος: *Σε ξεχάσανε καρδιά μου*. Β΄ πλευρά: *Μόνο με μια σου ματιά*. Συνθέτης ο Ν. Καρώνης και ερμηνεύτρια η Γ. Κορώνη.

1961: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά, τίτλος: *Χθες, το ηλιοβασίλεμα*. Σύνθεση και ερμηνεία: Π. Τιτάκης. Β΄ πλευρά: *Ως την άκρη του κόσμου*, Συνθ. ο Αν. Πουλημένος, ερμ. Π. Τιτάκης.

1961: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Η σκούνα*. Συνθ. Δ. Πικριδάς, ερμ. Δ. Πικριδάς και Λ. Σταμπούλη.

1962: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού: *Είδα το χαμόγελό της*. Συνθ. ο Κώστας Πρέντας και ερμ. ο Σώτος Παναγόπουλος.

1962: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος *Βρήκα το μάστορά μου*. Συνθέτης ο Τζων Στάκας και ερμηνεύτης ο Σπ. Ζαγοραΐος.

1962: Δίσκος 45 στροφών, Α΄ πλευρά, τίτλος: *Η ευχή της μάνας*. Β΄ Πλευρά, *Ήρθα κοντά σου*. Συνθέτης ο Π. Τιτάκης και ερμηνεύτρια η Γ. Κορώνη.

1962: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού: *Μπλε χαντρούλα*. Συνθέτης ο Β. Παπούλιας και ερμ. Β. Παπούλιας και «3 Αστέρια».

1962: Δίσκος 45 στροφών Α΄ Πλευρά, *Η γοργόνα* και Β΄ *Μου γελά η χαρά*. Συνθέτης ο Κώστας Πρέντας και ερμ. ο Γιάννης Μάνος.

1963: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος, *Συντροφιά με σένα*. Συνθ. Κώστας Πρέντας και ερμ. Αντζελα Ζήλεια και Κ. Προκοπίου.

1963: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Τα βάσανα*. Συνθέτης ο Κώστας Πρέντας, ερμηνεύτης ο Πάνος Φώσκολος. 3^ο βραβείο λαϊκού τραγουδιού.

1963: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Τράβη κομπι*. Συνθέτης ο Κώστας Πρέντας, ερμηνεύτης ο Γιάννης Βογιατζής. Συμμετοχή στο Φεστιβάλ ελαφρού τραγουδιού Θεσσαλονίκης.

1965: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά *Η Αθήνα τη νύχτα*, Β΄ πλευρά *Κοντά σου Ελλάδα μου*. Συνθέτης ο Μίμης Πλέσσας και ερμηνεύτρια η Ρένα Βλαχοπούλου. Τα τραγούδια αυτά επένδυσαν την ταινία της Finos Film *Κορίτσια για φίλημα*¹⁰.

1965: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά *Το φεγγάρι θ' αρματώσω*. Β΄ πλευρά *Γελάστηκα*, συνθ. Κ. Πρέντας, ερμ. Γιάννης Μάνος.

1965: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά *Ανίτα*, Β΄ πλευρά *Ο κόσμος ρίχνει λάδι στη φωτιά*. Συνθ. Μ. Φραγκούλης, ερμ. Αφοί Κατσάμπα.

1965: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά *Σακάκι φόρεσα τον πόνο*. Β΄ πλευρά *Το τζάκι σβήνει*. Σύνθεση Μ. Φραγκούλη-Μ. Καλκάνη. Ερμηνευτές οι Αφοί Κατσάμπα.

1965: Δίσκος 45 στροφών Α΄ πλευρά *Είμαι κι εγώ ένας ναυαγός*, Β΄ πλευρά *Πού να πλαγιάσω*. Συνθέτης ο Σπ. Παπαβασιλείου και ερμηνευτές οι Μπ. Τσετίνης-Λίτσα Διαμάντη.

1966: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Καλημέρα αυγή*. Συνθέτης Κ. Πρέντας, ερμ. Γιάννης Μάνος - Four Greece.

¹⁰ Έγχρωμη ταινία της Φίνος Φιλμ παραγωγής 1965. Σκηνοθέτης ο Γιάννης Δαλλιανίδης. Έπαιξαν οι ηθοποιοί Ρένα Βλαχοπούλου, Ζωή Λάσκαρη, Κώστας Βουτσάς, Ανδρέας Ντούζος κ.ά.

1966: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Υποφέρω*. Β' πλευρά *Είναι πικρός ο πόνος μου*. Συνθ. Άκης Σμυρναίος και ερμ. Π. Βασιλόπουλος.

1966: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Φέγγουν τα φτωχόσπιτα*, Β' πλευρά *Κάθε γουλιά*, συνθέτης και ερμηνευτής Π. Τιτάκης.

1967: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος *Ποια θα 'ναι η αγάπη μου*. Συνθέτης και ερμηνευτής ο Γ. Μάνος. Φεστιβάλ ελαφρού τραγουδιού 1967.

1967: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Το ραντεβού*. Συνθέτης Γιώργος Μαλλίδης και ερμηνευτής ο Γιάννης Μάνος.

1967: Δίσκος 45 στροφών *Non pensare a me (Μη με σκέπτεσαι)*. Συνθέτης Testa Sciorili, Ερμηνεία Γ. Μάνος και χορωδία. Festival San Remo, Α' βραβείο 1967. Στίχοι ελληνικοί Γ. Σαντοριναίος.

1968: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Η βραδιά πώς θα περάσει*. Β' πλευρά *Κλαίνε τα μπουζούκια*. Συνθέτης Γ. Καρδάμης. Ερμηνευτές Π. Τιτάκης και Μάριος.

1968: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών. Τίτλοι τραγουδιών: *Δύο ξένοι, Κάποιες αγάπες, Πίνω τον πόνο σαν νερό, Είμαι πουλί*. Συνθ. Κ. Πρέντας, Ερμ. Κ. Προκοπίου - Κ. Θύμη.

1969: Δίσκος 45 στροφών. Τίτλος: *Μέσα στις ζωές τη σπράτα*. Συνθέτης Τ. Πουλημένος, ερμηνευτής Π. Τιτάκης.

1969: Τρεις δίσκοι 45 στροφών. Τίτλοι τραγουδιών: *Τώρα το θύμα είσαι εσύ, Αν το 'ξερα πως θα 'φηνες, Κάποια νυχτιά, Σαν τότε, Κάθε βράδυ στα μπουζούκια, Πέρασε καιρός*. Συνθέτης Γ. Μαλλίδης, ερμηνευτές Γ. Μάνος - Κ. Θύμη.

1969: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Καλώς ήρθες*, Β' πλευρά *Η μικρή μαργαρίτα*, συνθ. Στ. Βασιλειάδης, ερμ. Γ. Μούτσιος και παιδική χορωδία.

1971: Δίσκος 45 στροφών. Α' πλευρά *Θα πάρω τα μάτια μου να φύγω*. Β' πλευρά *Όλα θα πάνε καλά*. Συνθ. και ερμ. Π. Τιτάκης.

1972: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Κλείσαν οι δρόμοι*. Συνθέτης Γιάννης Καστρινός, ερμηνεία Π. Τιτάκης.

1973: Δίσκος 45 στροφών, τίτλος τραγουδιού *Θερισμός*. Συνθέτης Γ. Αγγελόπουλος, ερμηνεύτρια Έφη Καρρά.

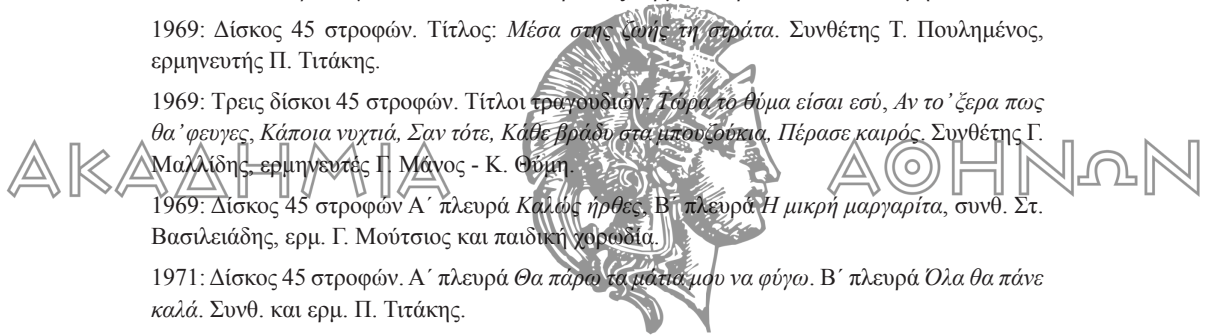
1973: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών. Τίτλοι τραγουδιών: *Αγαπώ ένα κορίτσι, Ταξιτζήδες, Της φτωχολογιάς τ' αγόρια, Λίγες στάλες από δάκρυ, Δυο φίλοι, δυο παλιόφίλοι, Τώρα που είμαι πλούσιος*. Συνθ. Γ. Μαλλίδης, ερμηνευτής Ν. Ρομάν και χορωδία.

1973: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών. Τίτλος τραγουδιού *Δεν θα Μπορέσω*. Συνθέτης Γ. Μαλλίδης, ερμηνεύτρια Μ. Κορδερά.

1977: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Βήμα το βήμα*. Συνθ. και ερμ. Π. Τιτάκης. Β' πλευρά *Ελα να σμιζουμε ξανά*. Συνθ. Σπ. Μπρίφας, ερμηνευτής Π. Τιτάκης.

1978: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών. Τίτλοι: *Ο πόνος, Άνθρωπο να βρω, Τώρα που σε χάνω, Γύρνα πίσω, Πως δε με θες*. Συνθέτης Σπ. Μπρίφας, ερμηνεύτρια Ντόρα Μαυράκη.

1987: Δίσκος 45 στροφών Α' πλευρά *Να Σταθούμε πλάι εμείς* (Ύμνος της τρίτης ηλικίας). Συνθεση: Κ. Πρέντας-Αν. Χατζηπαυστόλου. Ερμηνευτές: Τζίμης Μακούλης-Γιάννης Βογιατζής-

Κλειώ Δενάρδου-Σάκης Παπανικολάου-Ζωζώ Κυριαζοπούλου. Β' πλευρά *Η γιαγιά*. Συνθέτης Κ. Πρέντας-Αν. Χατζηαποστόλου, ερμηνευτής Σάκης Παπανικολάου. Η «Κοινωνική Μέριμνα Μοσχάτου»¹¹ απονέμει Βραβείο στους δημιουργούς και ερμηνευτές του ύμνου της τρίτης ηλικίας και στις 15-2-1991 ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Καραμανλής και οι υπουργοί Μαριέττα Γιαννάκου-Κουτσίκου και Αθανάσιος Κανελλόπουλος, επικυρώνουν την ομόφωνη απόφαση του ελληνικού κοινοβουλίου, ανακηρύσσοντας την 1^η Οκτωβρίου ημέρα τρίτης ηλικίας.

1987: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών: τίτλος: *Τότε και τώρα*. Συνθέτης Δώρος Γεωργιάδης, ερμ. Γ. και Χ. Βογιατζής

1990: Συμμετοχή σε δίσκο 33 στροφών, τίτλος τραγουδιού, *Σοφία*. Συνθέτης Αν. Χατζηαποστόλου, ερμηνευτής Γ. Μάνος.

1990: Δίσκος 33 στροφών τίτλοι τραγουδιών, Α' πλευρά: *Να το ξερε, Στέλλα, Τ' αστέρια της χαράς, Τζίνα, Γιατί κρυβόμαστε*. Συνθέτης και ερμηνευτής Γιάννης Μάνος. Β' πλευρά τίτλοι τραγουδιών: *Δώσε μου το χέρι σου, Καλό ταξίδι φίλε μου, Στης αγάπης μας το πλοίο, Η ώρα σήμανε εννιά*. Συνθ. Κ. Πρέντας, ερμ. Γ. Μάνος.

1990: Δίσκος 33 στροφών, τίτλοι: *Η αγάπη όταν αφήσει, Τα δυο σου χέρια προσκεφάλι, Έχω χτίσει μια φωλιά* (Φεστιβάλ Τραγουδιού Θεσσαλονίκης 1969), *Θυμήσου, Σε χάνω*, συνθέτης Κ. Πρέντας, ερμηνευτές Α.-Γ. Μάνος.

1991: Δίσκος 33 στροφών. Τίτλοι τραγουδιών: *Γεννήθηκες, Όνειρο να δεις, το μωρό μας, Η μικρή μας η Μαρία, Χρόνια πολλά, Ναυτορίσια*. Συνθεση Γ. Μάνος-Κ. Πρέντας και ερμηνεία Κλειώ Δενάρδου, Γ. Μάνος, Γιάννης Δημητράς.

Βιβλιογραφία

Βοζίκας Γιώργος, «Η εμπειρία της πόλης. Προσωπικές μαρτυρίες εσωτερικής μετανάστευσης», *Λαογραφία* τ. 42 (2010-2012), σ. 1013-1046, Αθήνα 2013.

Καβάφης Κ., *Το πρώτο ταξίδι στην Ελλάδα. Φύλλα ημερολογίου*, Εκδόσεις «Ροές», Αθήνα 1998, Β' έκδοση 2002.

Ρωπαίτου Ζωή Ε., *Τα Μπαρμπερικά*, εκδόσεις Φιλιππότη, Αθήνα 2012.

SUMMARY

ZOI E. ROPAITOU

Folk people as culture carriers. The case of Giorgos Santorineos

The life story of Giorgos Santorineos who developed the art of the barber-hairdresser constitutes an example for the study of the evolution of a traditional profession in postwar Greek urban context.

11. Η Κοινωνική Μέριμνα Μοσχάτου είναι φιλανθρωπικό μη κερδοσκοπικό σωματείο που ιδρύθηκε το 1962 και προσφέρει εθελοντικά κοινωφελές έργο. Πυρήνας της δράσης της είναι η λειτουργία Φιλανθρωπικού Γηροκομείου, που προσφέρει στέγη, ιατροφαρμακευτική περίθαλψη και σίτιση σε απόρους και μοναχικούς ηλικιωμένους.

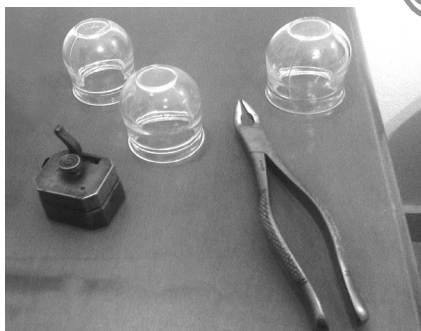
Πλήρες σετ ζυρίσματος. Από αριστερά: πινέλο με δοχείο για τη σαπουνάδα, δοχείο που περιείχε σαπούνι σκόνη, δοχείο απολύμανσης του ξυραφιού, συλλέκτης σαπουνάδας, ψεκαστήρας για το ξέπλυμα του προσώπου μετά το ζύρισμα, δοχείο με κολόνια, δοχείο με ταλκ, η πετσέτα για ζεστές κομπρέσσες στο πρόσωπο μετά το ζύρισμα, 2 ξυράφια ζυρίσματος, καφτήρι σε περίπτωση εκδοράς, λουρί που ακόνιζαν το ξυράφι.

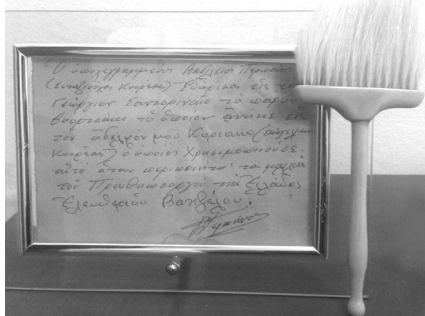
Καμινέτο και ψαλίδι για το «σιδέρωμα» του μουστακιού

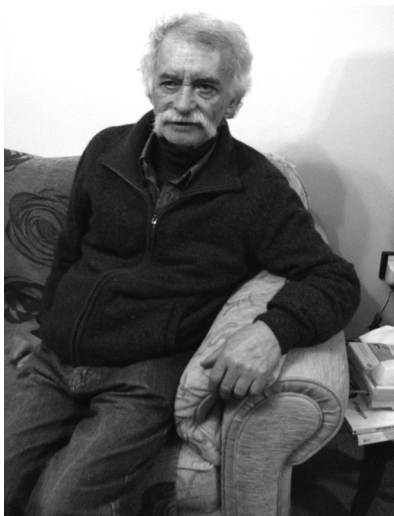
Χειροκίνητες μηχανές κουρέματος και σχήρες οι οποίες προσαρμόζονταν στις μηχανές και πετύχαιναν το κόψιμο του μαλλίου στο μήκος που επιθυμούσε ο πελάτης. Ψαλίδια και τσατσάρες σε διάφορα μεγέθη και τέλος 2 ψαλίδια φιλαρίσματος (φιλάρισμα=αραίωμα της πυκνότητας του μαλλιού).

Σετ εργαλείων του κουρέα-πρακτικού γιατρού και οδοντογιατρού: ποτήρια για βεντούζες και το μηχανάκι για τις κοφτές βεντούζες (με ξυραφάκια ενσωματωμένα), το ονομαζόμενο ζουμπερέκι. Το παρόν έχει έρθει από τη Μ. Ασία και το χάρισε στον κ. Σαντοριναίο ο εγγονός του πρόσφυγα κουρέα, Κώστας Κιλιμάντζος. Στο κέντρο βλέπει κανείς τον εξολκέα δοντιών (τανάλια).

Βουρτσάκι για τον καθαρισμό του αυχένος με προσθήκη ταλκ. Το παρόν με λαβή από ελεφαντόδοντο είναι αυτό που χρησιμοποιούσε ο Κυριάκος Περπάνος, που κούρευε τον Ελευθέριο Βενιζέλο. Το δώρισε στον συνάδελφό του Γιώργο Σαντοριναίο με ιδιόχειρη πιστοποίηση.

Ο Γιώργος Σαντοριναίος
και η παρτιτούρα του τραγουδιού
«Η Αθήνα τη νύχτα»

Η ΑΘΗΝΑ ΤΗ ΝΥΧΤΑ
(ATHINA TI NIKHTA)
-VALZE-

Τρίγλις
Γ. ΣΑΝΤΟΡΙΝΑΙΟΥ

Μουσική
ΜΙΜΗ ΠΛΕΣΣΑ

ἤλ' θὴ να τὴ νύχτα ὄργωνται σοι μοιάζει, κυρὸ ζε, λο γιά-τροχα οὐ νη, λὰ στὸ αἶ.
 Δέ-ρια ἄ σπ' μι γὰ στέ-ρια καὶ μισὸ τὸ πο- τή-ρια κροαί. ἤλ' θὴ να τὴ νύχτα φο-ρὰ εἰ κο.
 ρά να ψεγ γὰ-ρι ποὺ λάμπει χλωμό. Βι, τρὶ, νες καὶ φά-τα χα-ρούμι νη γὰ και γὰν τι χα-
 γίς τε λεω μό. και φη δε- α, τρὶ να τὴ νύχτα ἡλ' θὴ να μπρ-τὰ τίς ὤ-ης τὸ γυ-
 ἤλ' θὴ να τὴ νύχτα ἡλ' θὴ να τὴ νύχτα.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

Η Εθνική Ομάδα Κομμωτικής
στο Μιλάνο για τον παγκόσμιο
διαγωνισμό κομμωτικής τέχνης.

Γ. Θεοδοσιάδης, Μάκης Δελαπόρτας,
Γ. Σαντοριναίος, Ρένα Βλαχοπούλου.

Α΄ Βραβείο στην κομμωτική, 1966.